

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI
Nizami Gəncəvi İli

Nizami Gəncəvinin nəsil şəcərəsi

Zəhra Allahverdiyeva

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: zahra.allahverdiyeva@mail.ru

Annotasiya. Nizami Gəncəvinin nəsil şəcərəsi haqqında məxəzlərdə məlumatlar çox azdır, şairin özü haqqında yazdıqları isə, təəssüf ki, güclü təhriflərə məruz qalmışdır. Bununla belə, tədqiqatçını həqiqətə aparan faktlar da az deyildir.

Nizami Gəncəvinin yaşadığı dövrdə də Məhəmməd Cahan Pəhləvan və Qızıl Arslanın hakimiyyəti illərində Atabəylərin istər Gəncə, istərsə də Naxçıvan saraylarında fəaliyyət göstərən əyanların əksəriyyəti xalqa daha yaxın olan türk əsilli savadlı şəxslərdən seçilirdi. Təzkiyələrdə Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərindən olan adlı-sanlı vəzir, dəbir, həkim, müəllim və sair adamların sarayda xidmət etmələri haqqında zəngin məlumatlar vardır.

Araşdırmalar və faktlar göstərir ki, Nizami Gəncəvinin babası Zəki Müəyyəd-din əslən Oğuz türkünün Boz ox qolundan çıxmışdır. O, Gəncədə din xadimi və Səlcuqlar sarayına yaxın bir şəxs olmuşdur.

Nizami Gəncəvinin atasının – Zəki Müəyyəd-dinin oğlu Yusifin Gəncədə doğulduğunu bir çox tədqiqatçılar təsdiq etmişlər.

Nizami Gəncəvinin anası Azərbaycanda əsil-nəcabətli, zadəgan nəslindən olan bir Türk qızı idi. Gəncədə dünyaya göz açmışdı. Təəssüf ki, bəzi tədqiqatçılar onun türk mənşəyini kobud şəkildə təhrif etmişlər.

Son dövrdə qarşıya çıxan yeni faktlar problemə yanaşmanı kökündən dəyişmişdir. Azərbaycan nizamşünaslığının yeni tədqiqatçısı Hürnisə Bəşirova, Nizami Gəncəvinin "Leyli və Məcnun" əsərinin Türkiyədəki Topkapı sarayında saxlanılan qədim əlyazma nüsxəsini araşdırmış və bu mötəbər nüsxədə "Anam kürd Rəisə öldü" beytlərinin olmadığı faktını aşkar etmişdir. Beləliklə, həmin misralar sonradan Nizami əlyazmalarına əlavə olunaraq, böyük şairin atasının türk mənşəyinin təhrif olunmasına yol açmışdır.

Nizami Gəncəvinin dayısı, yəni atasının qardaşı Xacə Ömər Gəncə sarayına yaxın nüfuzlu bir şəxs idi. O zaman "Xacə" titulu sultan sarayının keşikçilərinin rəisinə verilirdi. Əli Əkbər Dehdodun məşhur lüğətinə görə, "Sarayın rəisi Xacə adlanırdı". Onu da qeyd etmək vacibdir ki, türk sultanının saray qaydalarına görə, saray mühafizəçilərinin rəisi vəzifəsinə cəsarət və sədaqəti ilə tanınan yerli türk bəyzadələri seçilirdi. Bu faktın özü Nizaminin atasının nəcib bir türk ailəsindən olduğunu təsdiqləyir.

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, nəsil, Zəki Müəyyəd-din, Yusif, Xacə Ömə

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 08.01.2021; qəbul edilib – 19.01.2021

About the genealogy of Nizami Ganjavi

Zahra Allahverdiyeva

Doctor of Philosophy in Philology

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: zahra.allahverdiyeva@mail.ru

Abstract. To reach the accurate information about the national identity, name, title, pseudonym, grandfathers, fathers, mothers, brothers, children, uncles and guardians of the great Azerbaijani poet Nizami Ganjavi is of great importance in the world oriental studies among researches dedicated to his biography. In this article, we intend to examine a number of topical issues to be formulated based on historical and literary sources and the poet's own works, as well as references to the writings of his contemporaries and successors.

Based on researches and facts, we have come to the conclusion with confidence that Nizami Ganjavi's grandfather, Zaki Muayyad-din, was originally from the Gai tribe of the Boz-okh branch of the Oghuz Turks. He was a cleric in Ganja and a person close to the Seljuk palace, and was awarded the title of "Muayyad-din" (strengthened and protected in the religion by God).

Nizami Ganjavi's mother was a noble Turkish girl born in Azerbaijan. She was born in Ganja. Unfortunately, some researchers have grossly distorted her Turkish national identity.

Recently, a new fact in the solution of the problem has radically changed the approach to the issue. Thus, Hurnisa Bashirova, a researcher representing the new generation of Azerbaijani Oriental Studies, researched the ancient manuscript of Nizami Ganjavi's "Leyli and Majnun" kept in the Topkapi Palace in Turkey and found that this authoritative copy did not contain the verses "My mother Kurdish Raisa died before me as a mother." So, these so-called verses were later attached to Nizami's work and distorted the Turkish origin of the poet's mother.

Nizami Ganjavi's uncle, that is, his mother's brother Khaja Omar, was a person of high prestige close to the Ganja palace. During this period, the title "Khaja" was given to the head of the guards of the Shah's palace. According to the famous Dehkhoda dictionary, "the chief of the palace was called Khaja." It is also important to note that according to the rules of the Turkish sultan's palaces, Turkish nobles, known for their courage and loyalty, were elected to the post of chief of the palace – Khaja. This fact itself confirms that Nizami's mother was a noble Turkish girl.

Keywords: Nizami Ganjavi, genealogy, Zaki Muayyad-din, Yusif, Khaja Omar

Article history: received – 08.01.2021; accepted – 19.01.2021

Giriş / Introduction

Nizami Gəncəvinin nəsil şəcərəsi haqqında məxəzlərdə məlumatlar çox azdır, şairin özü haqqında yazdıqları isə, təəssüf ki, güclü təhriflərə məruz qalmışdır. Bununla belə, tədqiqatçını həqiqətə aparan faktlar da az deyildir.

XI-XII əsrlərdə Azərbaycan Atabəylərinin mərkəz şəhəri olan Gəncə əhalisinin türklərdən ibarət olduğunu bir çox tədqiqatçılar mənbələr əsasında təsdiq etmişlər.

Səlcuq Sultanı I Məlikşah öz oğlu Məhəmməd Təpəri Gəncə hakimi təyin edərkən, dövlət idarəçiliyində mədrəsə təhsili görmüş yerli türk əhalinin savad və qüvvəsindən yetərinə faydalanmağa çalışdılar. Din xadimi, xətib, şahın məsləhətçiləri, münşilər (katiblər), saray mühafizəçiləri və başqa qulluqçular yerli əhali arasından etibarlı zəmanət əsasında seçilərək işə cəlb olunurdu.

Onu da qeyd edim ki, Nizami Gəncəvinin yaşadığı dövrdə də Məhəmməd Cahan Pəhləvan və Qızıl Arslanın hakimiyyəti illərində Atabəylərin istər Gəncə, istərsə də Naxçıvan saraylarında

fəaliyyət göstərən əyanların əksəriyyəti xalqa daha yaxın olan türk əsilli savadlı şəxslərdən seçilirdi. Təzkirələrdə Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərindən olan adlı-sanlı vəzir, dəbir, həkim, müəllim və sair adamların sarayda xidmət etmələri haqqında zəngin məlumatlar vardır.

Araşdırmalar və faktlar göstərir ki, Nizami Gəncəvinin babası Zəki Müəyyəd-din əslən Oğuz türkünün Boz ox qolundan çıxmışdır. O, Gəncədə din xadimi və Səlcuqlar sarayına yaxın bir şəxs idi və “Müəyyəd-din”- (Dində Allah tərəfindən qüvvət verilən, saxlanılan) tituluna layiq görülmüşdü. Məşhur şerqşünas – alim Rüstəm Əliyev “Müəyyəd-din”- adını islami titullar əsasında araşdırarkən yazırdı ki, “Əd-din” və “fid-din” komponenti ilə bitən ləqəblər yalnız din xadimlərinə xas ola bilərdi. Nizami Gəncəvi özü “Leyli və Məcnun” əsərində - atasından danışarkən, babasının adını “Zəki Müəyyəd” adı ilə yad etmişdir:

*Gər şod pedərəm be sənət-e cədd,
Yusef pesər-e Zəki Müəyyəd.
Ba dövr bedavəri çe kuşəm,
Dövr əst nə cövr çun xoruşəm [5, s.87].*

*Əgər babaların adəti ilə atam –
Yusif Zəki Müəyyəd oğlu köçdüsə,
Dövrənla nə çarpışım?
Bu dövrənün qanunudur, zülm deyil, nə sızlayım?*

Zəki Müəyyəd-din Gəncə əhalisinin əsil-nəsəbli təbəqəsindən olmaqla, sürətlə inkişaf edərək sənaye şəhərinə çevrilən Gəncə mühitində ailə iqtisadiyyatını da inkişaf etdirmişdi. Ailə üzvlərinin Gəncə şəhərində çörək bişirmə sexi və müzəhhəblik (parça üzərinə qızıl saplarla naxış salma) sənəti üzrə məşğuliyyətləri var idi. Zəki Müəyyəd-dinin oğlu Yusifin Gəncədə çörək istehsalı ilə məşğul olmasını bir çox görkəmli tədqiqatçılar qeyd etmişlər. İran alimi Səid Nəfisi yazırdı ki, “Bütün mənbələr Nizaminin məskəninin Gəncə olduğunu söyləmişlər. Bir çox təzkirəçilər isə təsdiq etmişlər ki, Nizaminin atası da Gəncə sakini olmuş və Gəncədə doğulmuşdur” [8, s.8].

Nizami Gəncəvinin anası Azərbaycanda əsil-nəcəbətli, zadəgan nəsindən olan bir türk qızı idi. Gəncədə dünyaya göz açmışdı. Təəssüf ki, bəzi tədqiqatçılar onun türk milli mənşəyini kobud şəkildə təhrif etmişlər. Məlumdur ki, Nizami Gəncəvinin “Leyli və Məcnun” əsərinin “Dünyadan köçənlərin bəzisinin zikri haqqında” hissəsinə şairin anası haqqında “Rəiseyi-qord” sözü sonradan artırılmış və bu söz “kürd Rəisə” kimi süni şəkildə dolaşılıq yaratmışdır. Hər şeydən öncə, onu deyim ki, türk-müsəlman etikasına görə, qədim dövrlərdən bəri “ana” o qədər müqəddəs hesab olunmuşdur ki, övladın onun adını, ismini dilə gətirməsi böyük qəbahət hesab olunmuşdur. Nizami Gəncəvi yüksək islam mədəniyyətinin təmsilçisi olaraq, heç zaman belə bir qəbahətə yol verib, anasına “Kürd Rəisə” deməzdi. Görkəmli şerqşünas alim Rüstəm Əliyevin fikrincə, “ümumiyyətlə, orta əsrlərin klassik onomastika sistemində “Rəisə” şəxsi ad deyil, yalnız ləqəb və titullar kimi işlənmişdir”. [3, s.148]

XX əsrin 80-ci illərində bir sıra şerqşünaslar bu sözün “qord” - yəni “igid” mənasında olduğunu söyləmişlər. Görkəmli Azərbaycan nizamşünası Xəlil Yusifli yazır: “Nizami dövründə, ondan bir neçə əsr sonra da kord və qord sözləri eyni şəkildə, kafi-ərəbi ilə “kord” şəkildə yazılırdı. Daha sonra gələn katiblər isə bu sözün Nizami tərəfindən kord, yaxud qord anlamında yazıldığı üzərində düşünməmiş, onu kord, yəni kürd tərzində yazmışlar. Biz isə hesab edirik ki, bu söz kafi-farsi ilə qord şəkildə oxumaq daha düzdür. Bu şəkildə beytin mənası daha məntiqli və poetikdir. Əks halda “anam kürd idi, qarşımda ana kimi öldü” deyimini məntiqsizdir” [6, s.58].

Son dövrlərdə problemin çözülməsində meydana çıxan yeni fakt məsələyə yanaşmanı kökündən dəyişmişdir. Belə ki, Azərbaycan nizamşünaslığının yeni nəslini təmsil edən tədqiqatçı Hürnisə Bəşirova Nizami Gəncəvinin “Leyli və Məcnun” əsərinin Türkiyədə Topqapı sarayında

saxlanılan qədim əlyazması üzərində araşdırma aparmış və bu mötəbər nüsxədə “Mənim anam kürd Rəisə qarşımda ana kimi öldü” beytlərinin olmadığı faktını aşkar etmişdir [2, s.61-61].

Deməli, bu qondarma beytlər Nizami əsərinə sonrakı dövrlərdə ilhaq olunmuş və şairin anasının türk mənşəyinin təhrif olunmasına yol açmışdır.

Nizami Gəncəvinin dayısı, yəni anasının qardaşı Xacə Ömər Gəncə sarayına yaxın, yüksək nüfuza malik bir şəxs idi. Bu dövrdə “Xacə” titulu şah sarayının mühafizəçilərinin başçısına verilərdi. Məşhur Dehxoda lüğətinə görə, “sarayın rəisinə – Xacə deyilirdi.” Onu da qeyd etmək vacibdir ki, Türk sultan saraylarının qaydalarına əsasən, saray rəisi- Xacə vəzifəsinə cəsurluqda və sədaqətdə ad çıxarmış türk bəyzadələri seçilirdi. Elə bu faktın özü onu təsdiq edir ki, Nizaminin anası əsil-nəcabətli türk qızı olmuşdur. Nizami özü “Leyli və Məcnun” əsərində dayısı Xacə Öməri məhəbbətlə yad edir:

*Gər Xacə Ömər ke xal-e mən bud,
Xali şodənəş vo bal-e mən bud [5, s.89].*

*Xacə Ömər ki, mənim dayım idi,
Dayım olmağı ilə mənim qanadım idi.*

Görünür ki, elə saray mühitindən başlayaraq, Yusifin atasının Xacə Ömər ailəsi ilə yaxın dostluğu olmuş və hər iki ailənin qohumluq telləri yaranmışdır. Yusifin ailəsində - İlyas və Qivami adında iki oğul övladı böyümüşdür.

Nizaminin qardaşı Qivami Mütərrizi Gəncəvi haqqında məlumat verən məxəzlər onun Azərbaycanın Gəncə bölgəsində doğulduğunu, Nizami Gəncəvinin qardaşı, ya da əmisi oğlu olduğunu göstərmişlər. Mənbələrdə əsl adı Məhəmməd, yaxud Əhməd kimi qeyd olunur – Əhməd Xəbbaz (çörəkçi) - Gəncəyi – nisbəsi və Qivami Mütərrizi təxəllüsü ilə şeirlər yazıb-yaratmışdır. Dövlət şah Səmərqəndi “Təzkirətüş-şüəra”nın Şeyx Nizami Gəncəvinin zikrinə həsr etdiyi hissədə “Mütərrizi” təxəllüsünü (qızıl haşiyələr, naxışlar ustası) Nizaminin də künyəsinə aid edərək, Nizami Gəncəvi və onun qardaşı Qivami Mütərrizi haqqında belə yazmışdır: “Onun mövludi-şərifü Gəncədir və ölkələrin xəritəsində bu vilayəti Cənzə yazırlar. Şeyxin böyüklüyünü və fəzilət və kamalını dəyərləndirməkdə dil acizdir. Onun sözünün tövrü məlahətli və anidir ki, kamal sahiblərinin ona Şeyx Nizaməddin təxəllüsü verməsi onunla bağlıdır və künyəsi – Əbu Məhəmməd bin Yusif bin Müəyyəddir, Mütərrizi kimi şöhrət tapmışdır və Şeyxin qardaşı Qivami Mütərrizidir ki, ustad şairlərdən olmuş, elə bir qəsidə söyləmişdir ki, tamam şeir sənətinə həsr olunmuşdur və onun zikrində həmin qəsidədən bəzi qeydlər ediləcəkdir” [7, s.128].

Nizaminin qardaşı Qivami Mütərrizinin həyatı və yaradıcılığı haqqında Ziya Paşa, Məhəmmədəli Tərbiyət, E.G.Braun, A.Y.Krımski, Həmid Araslı, Yevgeni Bertels, Əli Əkbər Şəhabi, Şibli Nemani, Əli Əkbər Dehxoda, Zəbihulla Səfa, S.İ.Dibaçi, Xəlil Yusifli, O.F.Akimuşkin və başqaları qiymətli məlumatlar vermişlər.

Görkəmli Azərbaycan alimi Məhəmmədəli Tərbiyət XX əsrin əvvəllərində yazdığı “Danışməndani-Azərbaycan” təzkirəsində – XII əsrin ən görkəmli söz ustalarından biri, fəsahtli və bilikli şair olan Qivami Mütərrizi Qivaməddin Əhmədin Nizami Gəncəvinin doğma qardaşı, ya da onun əmisi oğlunu xüsusi qeyd etmiş və onların ikisinin də arif Əxi Fərəcin müridi olduqlarını, həmçinin Qivami Mütərrizinin yeddi min beytdən ibarət şeir “Divanı”nın olduğunu yazmışdır.

XX əsrin 40-cı illərində “Nizami Gəncəvinin həyat və yaradıcılığı” mövzusu üzrə silsilə araşdırmalar aparan görkəmli şərqşünas Yevgeni Bertels şairin ailəsindən bəhs edərkən yazırdı: “Ailənin, şübhəsiz, müəyyən gəliri varmış, yoxsa oğulları gözəl təhsil ala bilməzdi. Nizaminin qardaşı da şair idi və Qivami Mütərrizi ləqəbi ilə yazırdı. Lakin mürəkkəb şeir texnikasını məharətlə mənimsəmiş olan bu adam başqa bir yolla getmiş və saray şairi şöhrətini intixab etmişdi” [1, s.27].

Hər iki qardaş – Nizami Gəncəvi və Qivami Gəncəvi Azərbaycan Atabəyi Qızıl Arslanı özlərinin yaxın hamisi hesab etmişlər. Nizami Gəncəvi “Xosrov və Şirin” və “İqbalnamə”

əsərlərində Atabəy Qızıl Arslanın ona qayğısını hörmətlə yad etmişdir. Qardaşı Qivami Mütərrizi Gəncəvi də “Bədaye`əl-əşar fi sənaye`əl-əş`ar” (“Şeir sənətində ən gözəl (bədi) sehlər”) – məşhur qəsidəsini öz hamisi Atabəy Qızıl Arslana ithaf etmişdir. İngilis alimi Edvard Braun Qivami Mütərrizi Gəncəvinin bu qəsidəsinə şərhlər yazaraq 1906-cı ildə Londonda nəşr etdirmişdir.

Nizaminin övladları haqqında olan bilgilər məlumdur. 1169-cü ildə Dərbənd hakimi Seyfəddin Müzəffərin ona töhfə göndərdiyi qıpçaq-türk gözəli Afaqla olan izdivacdən Nizaminin iki oğlu dünyaya gəlmişdir. Oğlunun biri dünyadan çox erkən köçmüşdür. Bir oğlunun adının Məhəmməd olduğu şairin əsərlərindən bəllidir. Nizaminin oğlu Məhəmməd ağıllı, fərasətli, atasına dayaq olan bir övlad, həm də öz dövrünün ziyalı bir şəxsiyyəti olmuşdur.

Nizami Gəncəvinin sevimli arvadı türk-qıpçaq gözəli Afaq və övladı Məhəmməd haqqında söylədikləri də mühüm faktlardır. Şair özünün “Xosrov və Şirin” əsərində çox gənc ölənlə sevimli Afaqın ölümünə ağrı söyləmiş, ona “Türkü” və oğlu Məhəmmədə - “Türkzadə” (Türk balam) deyərək öz Türk nəcabəti ilə fəxr etmişdir:

*Çu torkan gəşte su-ye koç möhtac,
Ze torki dade rextəm ra be tarac.
Əgər şod torkəm əz xərgəh nehani,
Xodaya, torkzadəm ra to dani [4, s.745].*

*Türklər kimi köçməyə möhtac olanda,
Türklüyündən evimi talana verdi.
Türkü çadırımdan köçüb getdisə,
İlahi, Türkzadəmi sən özün qoru!*

Burada Nizaminin hər bir misrasının məna kontekstində Azərbaycan-türk milli şüuru ortaya qoyulur: “Türklüyündən evimi talana verdi” - Azərbaycanlılar cavan ölənlə ömür yoldaşlarına ağrı söyləyəndə: “Evim dağıldı” deyirlər. Təkcə bir misra ilə Nizami Gəncəvinin milli mənsubiyyəti bəlli olur.

Bir faktı da qeyd etmək vacibdir ki, “Leyli və Məcnun” əsərində “Məlik Əxsitan bin Məniçöhrün mədhi” hissəsinin sonunda Nizami öz adını Üveys adlandırır:

*Yarəb, to mərə ke Üveys naməm,
Dər eşq-e Mohəmmədi təməmə.
Zan şəh ke Mohəmmədi cəmaləst,
Ruzim kon ançe dər xəyaləst [5, s.60].*

*Yarəb, mənim adım ki, Üveysdir,
Məhəmməd eşqində bütövəm.
Məhəmməd camallı o şahdan,
Mənim üçün xəyal olanı – ruzim eylə!*

Burada, doğrudur, şərhçilər Nizaminin Üveys Qəraniyə işarə etdiyini yazmışlar. Lakin Üveys sözünün sətərləti mənası da mövcuddur. Çünki Nizaminin əsas məqsədi yalnız özünü Məhəmməd eşqində Üveys Qəraniyə bənzətmək olsaydı, bunu elə peyğəmbərə həsr olunmuş hissədə yazardı. Şirvanşahın mədhi hissəsində Nizami bu adı təsadüfi olaraq çəkmir. “Üveys” adında- türklərin totemlə bağlı kökü və tamğa işarəsi vardır. Qədim ərəblər Oğuz - “Üveys, yəni “Qurd balası” adını vermişlər. Qədim ərəb və fars lüğətlərində “Üveys” qurd adıdır.

Başqa bir tərəfdən, Üveys, yəni “qurd” ifadəsi qədim türklərdə müqəddəs şamanlara aid edilən titullardan biri idi.

Bir faktı da nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, Nizaminin Misirin Xədiviyyə kitabxanasında tapılan, adı Nizaminin – özü isə talan olunan nüsxədə Nizaminin adı, künyəsi “Divan-e Nizami. Talif: əl-Mövla Nizaməddin Əbu Məhəmməd Cəmaləddin Yusif bin Müəyyəd əl-Gəncəvi-əl-Üveysi” kimi təqdim olunması da fikrimizi təsdiq edir.

Ədəbiyyat / References

1. Бертельс Е.Э. Низами и Фузүли. Москва: Изд-во Восточ. лит.- 1962.
2. Bəşirova H. Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin tərcümeyi-halından. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı. Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Əsərləri. Bakı: Elm və təhsil, 2019, №1.
3. Əliyev R. Nizaminin tərcümeyi-halına dair yeni araşdırmalar. “Azərbaycan” jurnalı, 1981, №6.
4. Nezami Gəncəvi. Xosrov-o Şirin. Tərtib dəhənde-ye mətn-e elmi vo enteqadi: L.A.Xetaqurof. Baku, 1960.
5. Nezami Gəncəvi. “Leyli vo Məcnun”, Mətn-e elmi vo enteqadi be səy-e vo ehtemam Əjdər Əli oğlu Əliəsgərzadə və F.Babayev.-Mosku: “Edare-ye Enteqarat-e Daneş”, 1965.
6. Xəlil Y. Amerikan alimi Maykl Barinin “Nizaminin “Yeddi gözəl”inə şərh” kitabı haqqında bəzi mülahizələr. “Nizami Gəncəvi almanaxı” I. Bakı: Zərdabi Nəşr MMC, 2019.
7. تذکرۃ الشعراء، تالیف: دولت‌شاه سمرقندی، به اهتمام و تصحیح : ادوارد براون، تهران، چاپ اول، 1382
8. Səid Nəfisi. . Nezami Gəncəvi. Divan-e qəsaid o gəzəliyyat. Ostad Səid Nəfisi, Enteqarat-e Foruği, 1365.

Происхождение Низами Гянджеви

Захра Аллахвердиева

Доктор философии по филологии

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: zahra.allahverdiyeva@mail.ru

Резюме. Великий азербайджанский поэт Низами Гянджеви родился в городе Гяндже, который является одним из важнейших городов Азербайджана, откуда и происходят его предки. В источниках очень мало информации о происхождении Низами Гянджеви, а то, что поэт писал о самом себе, к сожалению, сильно искажено. К счастью, есть множество фактов, которые помогают исследователю докопаться до истины.

Основываясь на фактах и исследованиях, мы однозначно делаем вывод о том, что дед Низами Гянджеви – Заки Муайяд-дин – происходил из племени Гайи, относящегося к тюркско-огузскому ветви Боз Ох (Серая Стрела). Все источники говорят, что резиденция Низами находилась в Гяндже. Многие комментаторы подтвердили, что отец Низами также был жителем Гянджи и родился в Гяндже.

Мать Низами Гянджеви происходила из знатной тюркской семьи Азербайджана. Она родилась в Гяндже.

К сожалению, некоторые исследователи грубо исказили ее тюркское происхождение. Теперь стало известно, что слова «Раисейи-горд» о матери поэта позже были добавлены в главу «О поминании некоторых умерших» в поэме «Лейли и Меджнун» Низами Гянджеви, и умышленно интерпретирован как «курдская Раиса».

В последнее время новые факты в корне изменили подход к проблеме. Так, Хурниса Баширова, молодой азербайджанский исследователь, изучила древний манускрипт Низами Гянджеви «Лейли и Меджнун», хранящийся во дворце Топкапы в Турции, и обнаружила,

что этот авторитетный экземпляр не содержит стихов «Моя мать курдская госпожа умерла.» В этом древнем рукописе эти бейты отсутствуют. Таким образом, эти так называемые стихи позже были добавлены в сочинение Низами и полностью исказили тюркское происхождение матери великого поэта.

Дядя Низами Гянджеви, то есть брат его матери Хаджа Омар, был авторитетным человеком, приближенным к Гянджинскому дворцу. В то время титул «хаджа» получал начальник стражи шахского дворца. Согласно знаменитому словарю Али Акбара Деххода, «Начальника дворца звали Хаджа». Также важно отметить, что по правилам дворцов тюрского султана на должность начальника дворца – хаджи - избирались местные тюркские беки, известные своими мужественностью и преданностью. Сам этот факт подтверждает, что мать Низами была из знатной тюркской семьи.

Ключевые слова: Низами Гянджеви, происхождение, Заки Муайяд-дин, Юсиф, Хаджа Омар